

קסד), הרמ"ק בסידורו (דף שלג). סי' השל"ה (דף קמז), סי' בית יעקב (דף רנט). מהרח"ו בשעה"כ ענין ספירת העומר (דרוש יד דף פז: טו"ב), ילקוט מעם לועז (פר' אמור דיני ספירת העומר עמ' קעט), בעל כנה"ג בספרו פסח מעובין, משנת חסידים (מס' העומר פ"ח אות א' עמ' קו), וכ"ה בכל סידורי הספרדים והאשכנזים.

[יז] ברוך. גירסת תיבה זו לא מצאתי לה מקור אם כי הובאה בכמה תכאליל מאוחרים, אך יש לקיימה ע"פ מנהגינו בברכהמ"ז, שכן גם שם מוסיפין ברוך הוא אחר תיבת הרחמן ע"פ כמה תכאליל, ועי' להגאון רבי' יוסף צובירי (שליט"א) זצ"ל בפירושו אמת ויציב על הסידור כנה"ג (ח"א עמ' תרנב) שיישב גירסא זו בברכהמ"ז. וז"ל, הרחמן ברוך הוא וכו', הכי גרסינן כמקובל מאבותינו ורבותינו לומר עם כל הרחמן שאומרים כאן שתי תיבות ברוך הוא ונכון הוא כדי לברך את ה' על כל בקשה ובקשה, וכן מצאתי דגרס להו בהרבה תכאליל וכו' עכ"ל, ולפי"ז יש לומר גם כאן במנהג זה שלפנינו שמוסיפין תיבות אלו כאן מהך טעמא שהזכיר רבי' הנ"ל (שם) ודוק.

שו"ר ליישב ע"פ גירסתנו בהמשך הפסוקים שאומרים לפני קרה"ת (עי' מס' סופרים פי"ד הלי"ב) ובזה"ל הרחמן ברוך הוא יחזיר שביתנו ושבת כל עמו בית ישראל למקומה במהרה בימינו וכו' ואמרו אמן, והובאה פיסקא זו בחלק מן

הרס"ג (שם) [אלא שמשבעה ימים והלאה העלה הנוס' קצת אחרת אף שבענינינו סבר כוונתן עיי"ש] וכ"ה בהדיא בסי' רבי' שלמה בר"נ, ובסי' נוסח פרס, וקצת פלא בדעת רבי' השת"ז שהעלה הגהת רמ"א במקומה ולא העיר מזה כלום בפירושו שלא נוהגין בזה כמותו דהא הוי דלא כהתכאליל, גם זה שלא העיר אי אמרינן בלשון ארמי ק"ק שלא כתב מזה כלום.

[יד] עשרין ותריין. ה"ג למנות המספר המרובה לפני המספר המועט וכגי' התכאליל וכ"ה גי' הרס"ג וסי' רבי' שלמה בר"נ וסי' נוס' פרס, ובע"ח (שם) העלה מהרי"ץ הטעם בזה וז"ל, מיום העשרים ואילך צריך להקדים המנין המרובה עשרין וחד וכו' כי כן הוא צחות לשון ארמי משא"כ בלשון הקודש דמקדים המנין המועט וכו' עכ"ל, עי' בכל המקרא ודוק שכן מובא הלשון המועט קודם. ואלו בתרגום מובא הלשון המרובה קודם.

[טו] שנים ועשרין. כ"ה בלשון הקדש שמקדימין המועט לפני המרובה, וכדלעיל בסע"ק שלפנ"ז משם המהרי"ץ ז"ל.

[טז] הרחמן וכו', נוס' זה לא הובא בתכאליל הקדומים, זולתי מהרי"ץ בסידורו ע"ח (ח"ב דף מ: יא) ובעוד תכאליל מאוחרים, וכן הובא לומר נוס' בקשה זו בכמה פוסקים, הלא הם האבודרהם (עמ' רמב), זכר צדיק (עמ'

(פר' אמור דיני ספירת העומר עמ' רעט)
משנת חסידים (מס' העומר פ"ח אות א'
עמ' ק"ו) ס' מעגלי צדק (סי' כה דיני
ספיה"ע), וכן חתם עלה מהרי"ץ בע"ח
(שם) אלא שכ' לאמרו אחר למנצח על
הגתית ושם העלה גם הטעם לאמירתו
בשם השל"ה עיי"ש, ס' כתור שם טוב
עמ' תשכ"ב.

[כב] ויש וכו'. כ"ה בסידורי הרמ"ק
השל"ה ובי"ע, וכ"ה בשעה"כ (שם)
דרוש יב דף ע"ז: (ופח:) וש"ע הגר"ז.

[כג] ויש וכו'. כ"ה מנהגינו ק"ק
מחזית ואגפיה ועוד, והוא כמנהגינו
בליל שבת אחר אמירת מזמורי קבלת
שבת שאומרין שם אנא בכח וכו'
מוסיפין לומר שם נוס' בקשה זו וכפי
שהעלה אותה מהרי"ץ (שם) ופירשה
עיי"ש.

(יא) אך עיין בפירושו (שם דף מא.) שכ' וז"ל,
ואחר שבירך וספר אומר יהי רצון וכו' עכ"ל,
ולמעשה אין מי שנוהג כן וכפי שכבר העיר
ע"ז בענ"ח (שם), וכן מבואר שכן דעתו שלא
לומר את זה מדלא העלה לאמרו בנוס' סדר
הספירה ורק בפי' העלהו משם הלבוש אך אין
כוונתו שכן המנהג לאמרו, וגם רבו רבי'
השת"ז (שם סעק"ו) העלה לאמרו ב' הלבוש,
וגם לגביה צ"ל דאף שהעלהו מ"מ לא כדי
לציין שכן המנהג לאמרו וכדמצינו הדבר
בכמה מקומות שמעלין איזה דין או מנהג
משם הפוסקים ולא ס"ל, ורק מי שירצה לנהוג
כן יש לו סמך לדבר, ואגב: בפוסקים רבים
הובא נוס' בקשה זו בלשון יה"ר הלא הם,
רש"י ז"ל בסידורו סי' קלז, מחז"ו סי' קד עמ'
301, תוס' במגילה דף כו: ד"ה כל. ס'
הדרישה סי' תפ"ט משמו. ס' האסופות בתוך

התכאליל כגון מהר"י משתא (כרך א'
עמ' עג) ומהרי"ו, ורק שהושמטה שם
תיבת ברוך, אך בתכאליל ע"ח הובא
כגירסתינו עם תיבת ברוך ולפי"ז י"ל
שלמדו לומר כן גם כאן בספירת העומר
או איפכא.

[יח] הוא. ה"ג לתיבה זו כאן מן
הפוסקים שהזכרנו לעיל.... הרמ"ק,
השל"ה, שעה"כ, ילקוט מע"ל, פסח
מעובין, וסי' בית דוד ושלמה, וסי'
אשכנזים.

[יט] ויש וכו'. שכן לא העלו גי' זו
בכל הפוסקים שזכרו בקשה זו הרחמן.

[כ] יחזיר. כ"ה הגי' בכל הפוסקים
שזכרנו לעיל, [ובסי' ר"ש בר"נ עמ' צ"ב
העלה הגי' ישיב במקום יחזיר].

[כא] למנצח וכו'. כן העלו אמירת
מזמור זה בס' זכר צדיק (שם יב) מושב
זקנים עה"ת (פרשת אמור עמ' שפ"ג
ד"ה שבעה שבועות) ובס' עקידת יצחק
(פרשת אמור ריש דף קיג: ובדף קיד:
ד"ה והנה) עם טעמים שונים ע"פ הסוד
עי' עליהם וכ"ה בס' מנהגים דק"ק
וורמיישא למהר"י שמש (עמ' צא' הוצ'
מכון י-ם) מנהגות וורמייזא למהרי"ל
קירכיס (עמ' רל"ח הוצ' מכון י-ם).
בסידורי הרמ"ק (שם) השל"ה (שם) בית
יעקב (שם), ס' שער הכוונות (שם) שלהי
דרוש יא) נגיד ומצוה (עמ' קמב) מג"א
(שם סעק"ה) שו"ע הגר"ז (שם סעי"א)
וא"ר (שם) בשם יש נוהגין, ילקוט מע"ל

אות סט, הלבוש סי' תפ"ט ס"ו, הגדה של פסח דצ"ו – רסט, הגדת ויניציאה שפ"ט, סדר הגדה של"פ דצ"א – תנה דף כד., הגדת אופנבך תפכ. הגדה של"פ איטינגן תפט, הגדה ה"רוזנטלאנה" – תצח, הגדה – תצט דף 31- ע"ב. הגדה דצ"א תעב דף ל. – רבי בנימין הלוי בס' מעגלי צדק סי' נה דיני ספירת העומר, השל"ה מס' פסחים אות ס"ג.

יב) באבודרהם (עמ' קכד) העלה ג"כ מנהג יש מקומות שנוהגין לומר מזמור זה בכל יום מימי העומר אך כתב סדר אמירתו אחר תפילת שחרית ולא אחר ספירת העומר.

מאורות הראשונים עמ' פח ובעמ' צד: כ' בל"א קצת שתשיב, מנהג ר"ח פלטיאל (בתוך מחקרי תפילה ופיוט עמ' 56) (אך גורס שתבנה) מהר"י חזן בס' ע"ח כרך א' עמ' שלט, שבה"ל סי' רלד. ותניא רבתי סי' נ, ורק שגורסין שתשיב וכו', מהר"י טירנא בס' המנהגים מנהג של פסח, ס' מהרי"ל עמ' קנא הוצ' מכון י-ם (ורק שהוסיף התיבות "ותן חלקנו בתורתך"), ס' מנהגים להרא"ק עמ' קיז (ורק שגורס שתבנה) ס' מנהגים דק"ק ווירמיזא למהר"י שמש עמ' צא, ס' מנהגות ווירמיזא עמ' רלח, ס' מנחה בלולה עה"ת פר' אמור, מט"מ סי' תרסז, הגר"א במעשה רב

החודש הזה לכם

מצינו שנתקשה מש"ר ע"ה בקידוש החודש והראהו הקב"ה הלבנה בחידושה ואמר לו: "כזה ראה וקדש" לא מובן מה קושי שייך בראיית הלבנה, וביאר מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שמש"ר ע"ה חשב שראוי לקדש החודש ביום ט"ו כשהלבנה בשיא אורה ובמילואה והורהו הקב"ה שיש לקדשה בעת מולדה שצריכין הבנה גדולה לראות שיש כאן לבנה ויש בדבר רמז והדרכה והיינו ישראל נמשלו ללבנה והורהו השי"ת את דרך החינוך והגידול לתורה ולמצוות שיש להתחיל מגיל הרך, מיד כשנולד, כפי שמצינו באימו של רבי יהושע בן חנניה שהיתה מביאה עריסתו לבית המדרש, כדי שיתדבקו אוזניו בדברי תורה, ולפיכך אמרו עליו אשרי יולדתו, ותלו גדולתו במעשיה, וכשהתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה כי הקידוש צריך להיות מן המולד ממש: "כזה ראה וקדש"!

(הגדה של פסח "ארוי הלבנון")

הגאון רבי אבנר עפגין שליט"א
ראש ישיבת אמת ושלום תכב"ץ
ראש העין.

בדיני המצה א. שמורה – משעת קצירה או טחינה. ב. מצות מכונה. ג. מצה שרויה.

שאלה

יורנו המורה בקצירת האומ"ר מאי דינא ע"פ הסוד אם חיטים לצורך אפית מצה צריכים שימור משעת קצירה או אפשר שיהיו משומרות משעת טחינה. גם אם יש חילוק לענין השימור בין מצות מצוה למצות הנאכלות בשאר ימי החג.

ונוסיף לשאול מה עדיף ע"פ הסוד לקנות אם מצות עבודת יד או מצות מכונה. ונחתום שאלתינו אם יש צד להטות לחוש להזהר מאכילת מצה שרויה כמנהג חלק מן החסידים היראים ושכמ"ה.

תשובה

ויש לתמוה דבשלמא מצות מצוה

דאמר רחמנא "ושמרתם" דצריכות מצות אלו להיות שמורות אבל מצות לשאר ימי החג שאין בהם חיוב אכילה אלא שהאוכלן מקיים מצוה אבל אין בזה חיוב אכילה כי העיקר להמנע מאכילת חמץ אם כן מדוע צריך לשמר החיטים הללו דהא קיימא לן דבר שצריך להעמידו על חזקתו צריך בדיקה ג' פעמים וכדאיתא בגמ' בבא בתרא [דף כ"ח ע"א] אמר רבי יוחנן שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים מניין לחזקה שהיא ג' שנים משור המועד מה שור המועד כיון שנגח ג' נגיחות נפק ליה מחזקת תם

אל מעלת...

לא אוכל להשיב בקצרה דברים העומדים ברומו של עולם ואולי קודם אשיבנו הב"א נבו"א אל העי"ן דברי רבותינו הפוסקים דמימיהם אנו שותים ונחתום לבאר כיצד יכון זה ע"פ רבנו האריז"ל והרש"ש וזה החלי.

כתיב בקרא [שמות יב, יז] ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים וכו'. מכאן למדו חז"ל שמצות צריכות שמירה מיוחדת לבל יחמיצו החיטים שנעשים מהם המצות וכפי שנכתוב לקמן.

בחזקת היתר מכל מקום היכא דהחמירה תורה להצריך בו שימור, חזקתו לעולם באיסור וניתר הוא על ידי שימור ודין זה דומיא לדין תרומה שאם הניחם בלא שמירה נטמא דכתיב ביה שמירה מה שאין כן חולין דאף אם יצא והניחם בלא שמירה עומדים הם בחזקת טהורים.

ואם כן ע"פ זה אפשר לתרץ דאף דהדין כך שאפשר להתיר על ידי חזקה בבדיקת ג' גרגירים מהכרי מכל מקום החמירו הפוסקים להצריך שימור לכתחילה לכל המצות הנאכלות בפסח בלי הבדל, אלא שנחלקו אם שמירה זו צריכה להיות משעת קצירה או שמא משעת טחינה או לישא וכן נחלקו אם שמירה זו לכתחילה ולעכיבוא או שמא בשעת הדחק מותר ליקח קמח אף מן השוק.

ומעתה נשקול ונטרי בהאי סוגיא דשימור המצה כדאיתא בגמ' פסחים [דף מ' ע"א] ואמר רבא מותר לללות [היינו לשרות את התבואה במים כדי להקל על קילוף המוץ או הטחינה] דתניא יוצאין [ידי חובת מצה] בפת נקיה והדראה [פת קיבר] ואי אפשר [שתהא פת] נקיה בלא לתיתה [כי רק כך אפשר לסלק לחלוטין את המוץ והקליפה] וכו'.

ואמר רבא [לא זו בלבד שמותר לללות אלא] מצוה לללות שנאמר ושמרתם את המצות [ומדייקים] אי לא דבעי לתיתה [אם לא שצריכים לתיתה אם כן] שימור למאי [לשם מה נאמר] אי שימור לישא [אם כוונתו על שימור משעת לישא] שימור לאו שימור הוא [שכן אם לא שמר קודם לכן את החיטים והקמח מחשש חימוץ אין זו שמירה אם משגיח עליהן רק בשעת לישא שלא יחמיצו ולא לכך נאמר ציווי השמירה] אמר רב

וקם ליה בחזקת מועד הכא נמי כיון דאכלה תלת שנין נפק לה מרשות מוכר וקיימא לה ברשות לוקח ע"כ.

ובחידושי הרמב"ן [בפרקין] כתב וז"ל: מנין לחזקה שהיא שלוש שנים. פירוש שלש שנים לאו דוקא, הולכי אושא רבי ישמעאל לרבי ישמעאל לא בעינן שלש שנים אלא שלש אכילות כעין שלוש שנים וכו' עכ"ל.

ומשמע מיניה דמה שחזקת הבתים ג' שנים מ"מ בדברים אחרים לאו דווקא אלא העיקר הוא דחזקה היא ג' פעמים באופן שכל ענין נידון לגופו והיינו בבתים כל שנה שאוכל נחשב לפעם אחת וכזאת צריך לאכול ג' פעמים כדי שתצא השדה מרשות מוכר לרשות לוקח.

ובעליות דרבנו יונה [בפרקין] כתב להדיא זה וז"ל: מנין לחזק שהיא ג' שנים משור מועד פירוש משור המועד אנו למדין דתלתא זמני יוצא כל דבר מחזקתו הראשונה ועומד בחזקת שהוא בה עכשיו עכ"ל.

ודו"ק שכתב להדיא דלאו דוקא חזקת הבתים ולא דווקא נגיחת שור אלא כל דבר כדי להוציאו מחזקתו לחזקת מה שהוא עתה צריך ג' פעמים.

לכן לפי זה כרי חטים העומדים לטחינה עבור אפית מצוה די במה שיקחו לבדיקה ג' גרגירים מכל הכרי ואם טובים הם הרי שחזקה על כל הכרי שאינו מבוקע ומדוע לא די בזה אלא צריך שמירה מעולה ולא סומכים אחזקה.

ובבית הרידב"ז חלק אורח חיים [סימן י"ט] כתב דהגם דלעולם כל דבר הוא

להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשום מצה כלומר הזהירו בהן שלא יבוא עליהם מים [פירוש כיפי – עמרים] עכ"ל.

והרמב"ם בהלכות חמץ ומצה [פרק ה' הלכה ט'] גם כן פסק כדעת הרי"ף וז"ל: משום שנאמר ושמרתם את המצות כלומר הזהירו במצה ושמרו אותה מכל צד חימוץ. לפיכך אמרו חכמים צריך אדם ליזהר בדגן שאוכל ממנו בפסח שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר עד שלא יהיה בו שום חימוץ וכו' עכ"ל.

ומפשט לשונו של הרמב"ם נראה דלא פלוג בין לילה ראשונה לבין שאר לילות דחג הפסח ובכולם צריך להשמר לשמור את החיטים משעת קצירה שלא יחמיצו.

ובמגיד משנה על הרמב"ם כתב להעיר בזה וז"ל: משום שנאמר (בתורה)

ושמרתם את המצות וכו'. [פסחים דף מ' ע"א]

אמר להו רבא להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשם מצה פירש רש"י כיפי עמרים, עכ"ל. ולא נזכר בהלכות ולא בדברי רבינו שום חלוק בין המצה של לילה הראשון למצה שאדם אוכל בשאר ימי הפסח אלא שבסוף ערבי פסחים כתב הרב אלפסי ז"ל היכא דלית ליה כולה סעודתא ממצה דמינטרא אלא כזית בלחוד דמנטר הוא דאית ליה אכיל ברישא. וכן כתב רבינו סוף פרק ח' מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית כו'.

הורו ז"ל שהשמור אינו מעכב ולכתחלה ראוי לעשותו בכל הדגן אלא שאינו מעכב אלא בלילה הראשון שהוא חובה לאכול מצה המשומרת וזה הכרח לפרש בדבריהם וכן משמע הסוגיא שם ואף על

הונא בצקות של גוים [שיודעים בוודאות שלא החמיצו] אדם ממלא כריסו מהן [בפסח] ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה [לצאת ידי חובת אכילת מצת מצוה] באחרונה [ויש לדייק שכתב באחרונה] אין [מותר] בראשונה לא. מאי טעמא [שאינו יוצא באלן] משום לא עבד בהו [באותם בצקות] שימור, וליעביד ליה שימור מאפיה [משעת אפיה] ואילך אלא לאו שמע מינה [שצריך] שימור מעיקרא בעינן וכו' רבא דאמר להו להנהו דמהפכי כיפי [רבא היה אומר לאלה שמהפכים את העומרים בשדה] כי מתהפכו [כאשר אתם מהפכים] הפיכו לשום מצוה אלמא קסבר שימור מעיקרא מתחילתו ועד סופו בעינן ע"כ.

וכוונת רבא לומר דאי לאו דמצוה ללתות ולהזהר שהלתיתה לא תביא לידי חימוץ למה ליה בכלל לכתוב "ושמרתם" אחרי שהזהיר הכתוב על אכילת חמץ ועל בל יראה ובל ימצא וכן ציוה לאכול מצה, וממילא יזהרו שלא תתחמץ העיסה רק תאפה מצה. אלא ודאי דהשמירה היא מצוה בפני עצמה ומכיון שהיא מצוה מיוחדת לכן סבירא ליה רבא דמצוה לשומרה מתחילה ועד סופה ולא סגי בשמירה משעת לישא.

ומצוה ללתות כדי לאכול פת נקיה משום כבוד יום טוב ועל זה יש הכרח לקיים מצות שמירה. [תורה תמימה].

והרי"ף פסחים [דף י"ב ע"א] פסק שצריכה השמירה להיות משעת קצירה וז"ל: מיבעי ליה לאיניש לנטורי קימחא דפיסחא מעידן קצירה דאמר קרא ושמרתם את המצות. ואמר להו רבא

והרא"ש פסחים [פרק ב' סימן כ"ו] יצא להקל ולא להתחמיר וסבר דשמירה צריכה להיות משעת טחינה ולא משעת קצירה וזה לשונו: ואפילו הכי לא הדר ביה רבא דאמר להו רבא להנהו דמהפכי כיפי וכו' כלומר אפילו שנדחו דברי רבא דהוה בעי למימר דשימור דלישה לאו שימור הוא אפילו הכי לא הדר ביה ומחמיר על עצמו היה משעת קצירה לשמור מצה של מצוה וכן משמע דחומרא בעלמא הוא מדקאמר מר בריה דרבינא מנקטא ליה אימיה בארבי משמע דאיהו לבד היה מחמיר וכל שאר החכמים לא נהגו כן וכן מדקאמר רב הונא בצקות של גוים וכו' ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה משום דלא עביד ליה שימור משעת לישה משמע הא אם לקח קמח מן הגוי ולש אותו אין צריך לאכול כזית מצה באחרונה ונהגו באשכנז ובצרפת לשמרן משעת טחינה לפי שאז מקרבין אותו אל המים שטוחנין בריחים של מים. רב אלפס כתב ומיבעי ליה לנטורי קמחא דפסחא משעת קצירה דכתיב ושמרתם את המצות. ובשאלתות [פרשת צו סימן ע"ה] כתב לא נפק אינש ידי חובתו אלא במצה דמינטר ליה מחימוץ מן דנפלה מיא עילויה והיכא דאמטינהו לחיטין נכרי חרש שוטה וקטן לא נפיק ידי חובתו. אי נמי לשה לעיסה נכרי חרש שוטה וקטן דלאו בני שימור אינון ואף על פי דאפייה ישראל בר דיעה ועביד בהו שימור בשעת אפייה לא נפיק ידי חובתיה. ורב כהן צדק ז"ל כתב לצאת ידי חובה בלילה הראשונה אינה אלא במצה

פי שקשה לי למה לא כתבו הא דבצקות של נכרים אדם ממלא כרסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וכוונתם צריכה לי עיון. והמנהג הפשוט ידוע שמשמרין המצה מעת קצירה למצה של מצוה ושאר הימים אוכלין מפת שמשמרין אותו מחמוץ משעת לישה והרבה מפרשים כתבו שמצוה מן המובחר והדור הוא זה אף דקיימא לן דסגי בשימור דקודם לישה לקנות חטים ולשמרם לפסח עכ"ל.

ומרן בבית יוסף [סימן תנ"ג ד"ה ולכאורה] הבין בדעת הרי"ף והרמב"ם כדכתיבנא לעיל וז"ל: ולכאורה נראה שדעת הרי"ף והרמב"ם דלעיוכא בעי רבא שימור משעת קצירה ונקטינן כוותיה.

אלא שהר"ן על הרי"ף [דף י"ב ע"א ד"ה ומיבעי] כתב על דברי הרי"ף ודאי דלמצוה מן המובחר הכי עדיף טפי ומיהו אפשר שאף על פי שלא עשה כן אלא שלקח מן השוק ושמרה לשם מצה יצא ידי חובתו. ובגמרא אמרינן דשימור לישה לא הוי שימור כלומר מקמי לישה הוא דבעי שימור אבל כל ששמר את החיטים קודם לישה יצא, ומכל מקום משמע שאם לא שמר אלא מלישה ואילך שאינו יוצא ידי חובת מצה בכך אלא שגאון אחד אמר שהלוקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר דלא מחזקינן איסורא ויצא ידי חובתו בה אלא לכתחילה בעי שימור משמע דסבירא ליה דכי אמרינן בגמרא דשימור דלישה לא הוי שימור היינו לכתחילה עכ"ל.

מנהג דאשכנז וצרפת וכ"כ בשאלות [פ'] צו עא] וכו' דמדכתב מן כד נפל מיא עילויה היינו בשעת טחינה שמקרבין אותן אל המים משמע ליה לרבינו דכך היא הלכה להרא"ש ושימור דלישה לא הוי שימור וכן כתב הר"ן מביאו ב"י אבל מדברי ה"ר ירוחם נראה שלא היתה נוסחאתו בפסקי הרא"ש וכן כתב השאלות עד מנהג אשכנז וצרפת אלא על דברי האלפס כתב ובשאלות כתב וכו' כמו שהוא בספרי הרא"ש שבידינו והיה מפרש דברי השאלות דבעינן שימור משעת קצירה כהאלפסי גם מפרש לדעת הרא"ש דלא בעינן אלא שימור מלישה ואילך אלא שנהגו משעת טחינה ועוד נראה לי דרבינו היה גורס כגירסתנו בספרי הרא"ש והיה מפרש דהשאלות מיירי בהולכה לטחון כדפירשתי ומדכתב הרא"ש לאחר מנהג אשכנז וצרפת דברי האלפסי ואחר כך במסקנא הביא השאלות דכתב כמנהג אשכנז וצרפת אלמא דכך היא מסקנת ההלכה דמשעת טחינה הוי שימור ודלא כמ"ש תחלה דשימור דלישה הוי שימור כדעת התוספות [מ. ד"ה כי מהפכיתו] ולפע"ד יראה דהשאלות דכתבו בסתם משמע דמדבר בין בקצירה ובין בטחינה והיינו דאי איכא לישראל חטים בשדהו צריך שימור משעה שנפלו מים מקצירה ואילך וכדאמר להו רבא להנהו דמהפכי כיפי וכשאיין לו שדה וקונה חיטין מן השוק סגי בשימור משעת טחינה וכמו שכתב הסמ"ק [סימן ריט עמ' רכ] והיינו בזמן הזה שאין לנו שדות וכמו שכתוב באגודה בפרק כל שעה [סי' לח] וזהו מנהג אשכנז

שאפאה ישראל לשם מצה שנאמר ושמרתם את המצות עד שתהא משומרת לשם מצה. ורב האי גאון ז"ל כתב מצה שאפאה נכרי לפני ישראל על ידי שימור כתקונה מותרת לישראל לאוכלה. ובעלי מעשה וחסידים והתמימים מחמירין על עצמן כגאונים המחמירין ולשין ואופין בעצמן כההיא דאמרינן מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה עכ"ל.

עיינן בטור [סימן תנ"ג] שהביא דברי אביו הרא"ש ז"ל ואדוני אבי הרא"ש כתב שאין צריך אלא משעת טחינה וז"ל נוהגין באשכנז ובצרפת לשומרן משעת טחינה לפי שאז מקרבין אותן אל המים שטוחנין בריחיים של מים וכ"כ בשאלות לא נפיק ידי חובתיה אלא במצה דמינטרא מחימוץ מן כד נפל מיא עילויה ואי אמטינהו לחטי עכו"ם חרש שוטה וקטן לא נפיק ביה ידי חובתיה תשובה לגאון ליקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר ויוצאין בו דלא מחזקינן איסור אבל לכתחלה בעי שימור עכ"ל.

והב"ח [סימן תנ"ג ד"ה ומה שכתב] דקדק בלשון הרא"ש דמשמע ממה שהביא דברי השאלות שסובר דשמירה היא משעת לישה דווקא ולא טחינה עיינן עליו וז"ל: ומה שכתב ואדוני אבי הרא"ש כתב שאין צריך אלא משעת טחינה וכו'. קשיא לי הלא משמע דסבירא ליה להרא"ש דלהלכה שימור דלישה הוי שימור ואם לקח קמח מן הגוי ולש אותו יוצא ידי חובתו אלא שנהגו משעת טחינה ואפשר דכיון דכתב הרא"ש על

מעליא בעי לתיתה למצוה בעלמא דעיקרא קרא לא נחית להכי גם מ"ש דכל ששמר את החטים קודם לישא יצא אעפ"י שכן דעת רש"י שכתב בפ"ק דחולין בההוא עובדא דגינאי נהרא דמתחילת טחינה והרקדה בעינן שימור לשם מצוה אינו מחזור אצלי דקא דושמרתם ליכא לפרושי ביה אלא חדא מתרתי או לומר דקרא אסתמא קאמר ומעידן קצירה בעי לנטורה ליה או לומר דמעידנא דנחית לשימור דהיינו מנתינת מים דהוי מלישה ואילך דבעי נטירה אבל לומר דבעי שמירה מקודם לישא אבל לא מעידן קצירה זה מנין לנו. והגאון שאמר שהלוקח קמח מן השוק יוצא ידי חובתו בו נ"ל דלאו משום דסבירא ליה דשימור ליה דשימור דלישה דלא הוי שימור דאמרינן בגמ' דלא הוי לעיכובא קאמר הכי אלא סבירא ליה כמו שכתב הרא"ש דרבא מחמיר על עצמו וכדמשמע מדקאמר מר בריה דרבינא מנקטי' ליה אימיה בארביה משמע דאיהו לבד היה מחמיר אלא שגם דבריו לא נתחוורו אצלי דא"כ היכי קאמרינן ואפילו הכי לא הדר ביה רבא הרי לדברי הרא"ש הדר ביה אלא שמחמיר על עצמו היה ועוד לישנא דאלמא קסבר משמע דדינא קאמר רבא ולא חומרא והא דאמרינן מר בריה דרבינא מנקט' ליה אימיה בארביה אפשר שהיה נוהג לאכול כל לחם שהיה אוכל בפסח מחטים שמורים משעת קצירה וזו היא חומרא בעלמא שלא היו נוהגים שאר חכמים כן דמאי דבעינן שימור מעיקרא הוא דוקא לכזית מצה של חיוב של לילה ראשונה

וצרפת וכך הוא משמעות המקרא "ושמרתם את המצות" כל שימור שיכול לעשות יעשה אם לא אפשר משעת קצירה דקונה מן השוק ישמור משעת טחינה ואם לא מצא לקנות חטים מן השוק שומרן משעת לישא ולפי זה לא פליגי הגאונים כלל עכ"ל.

והגאון פרי חדש [סימן תנ"ד ס"ק ד'] יצא בחלוקות על הרא"ש והקשה על מה שכתב דשמירה משעת קצירה החמיר רבא על עצמו וגם ממה שהביא הרא"ש ראייה ממר בריה דרבינא דהיא חומרא ולא מדינא דחה הפרי חדש דבריו וז"ל: והרא"ש כלל כ"ד כתב חכמי אשכנז וצרפת פירשו שא"צ שימור אלא משעת לישא ע"כ ואני אומר דמשמע ודאי דהא דאמרינן דשימור דלישה לא הוי שימור היינו לעיכובא וכדמשמע מדברי הרי"ף והרמב"ם וכ"כ המ"מ והכי מוכח דתנן חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמן אין יוצא בהם ובגמרא דאמר קרא ושמרתם את המצות מצה משומרת לשם מצה יצתה זו שאין משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח אלמא דמאי דבעינן שימור לשמה הויא עיכובא מעתה אי פירוש ושמרתם הוי שימור מעיקרא על כרחך הוי עיכובא וכדאמרן וכי תימא הרי סבירא ליה לרבא דושמרתם דקרא הוי בלתייה ואעפ"כ לא קאמר אלא מצוה לללות דמשמע דליכא אלא מצוה בעלמא ולא עיכובא י"ל דס"ל לרבא דעיקר קרא דושמרתם מדכתב סתמא משמע שימור מעיקרא בעינן ולהא הוי עיכובא ומיהו כי היכי דלהוי שימור

שנפלו עליו מים מקצירה ואי אמטינהו חיטי חרש שוטה וקטן או לש העיסה אין יוצא בה ידי חובתו דלאו בני שמור נינהו ואפילו אפאה ישראל בן דעת ורב כהן צדק כתב לצאת ידי חובה ליל ראשון אינו אלא במצה שאפאה ישראל לשם מצה שנאמר ושמרתם את המצות שתהא משומרת לשם מצה עכ"ל.

וכן הוא בהגהות מיימוניות על הרמב"ם [שם אות ח'] שיצא לחלק בין מצת מצוה לשאר ימי החג וז"ל: מכאן כתב רש"י שצריך הישראל להיות אצל החיטים לשמרם בשעת טחינה. ומכל מקום אין זה כי אם במצת מצוה לצאת בה ידי חובתו אבל שאר מצות לא צריך [כיון] דלא גרע מקמחים ובצקות של נכרים עכ"ל.

גם אור זרוע פסק שחובת שמירה חלה על מצות מצוה דווקא מה שאין כן שאר מצות דלא חייב לשומרן עיין עליו שכתב זה וז"ל: הא למדת דלא בעי רבא שימור מעיקרא אלא למצה של מצוה דוקא אבל שאר מצות לא דהא רבא אית ליה דרב הונא. מכאן יש לי ללמוד דאם נאבדו בפסח מצה של מצוה דאינו יוצא במצות אחרות אע"פ שכל מצות שלנו אינם חמץ מדאמר אמילתיה דרב הונא באחרונה אין, בראשונה לא ופירש רש"י הא דקתני שיאכל כזית מצה באחרונה משום דבהא לא נפיק ידי חובת מצה דלא הוה ליה שימור לשם מצוה ואף על פי שאנו רואין שאין כאן חימוץ מיהו מצה של מצוה שימור לשמה בעינן עכ"ל. ותניא ומייתי לה פרקא קמא דשחיטת חולין ופרקא

כדמוכת בהדיא הא דבציקן של עכו"ם וכמ"ש האחרונים ז"ל ואע"ג דבירושלמי דפ"ק דביצה הביאוהו התוס' בריש ביצה והר"ן בריש פרק אין צדין ילפינן שאין בוררין ולא טוחנים ב"ט מדכתיב אך אשר יאכל לכל נפש דסמך ליה ושמרתם את המצות כלומר אותם מלאכות שמימור ואילך הם מותרות היינו מלישה ואילך אלמא משמע ליה להירושלמי דשימור דלישה הוי שימור אנן לא ק"ל הכי אלא כמסקנת הש"ס דילן דמשמע דבעי שימור משעת קצירה וכן דעת הרוקח בסי' רע"ב דבעי שימור מתחילתו ועד סופו עכ"ל.

ברם ראיתי למי מהפוסקים שסבר דכל ציווי השימור קאי על מצת מצוה שעליהן נאמר "בערב תאכלו מצות" והן לבדן צריכות שמירה יתירה אבל מצות הנאכלות בשאר ימי החג אינן צריכות שימור.

עיין לרבנו ירוחם נתיב חמישי חלק ג' [דף מ"א ע"ד] שכתב כן בשם השאילתות וז"ל: שימור מצה נחלקו בו הפוסקים. כתבו בתוספות דההיא דמהפכי כיפי לשם מצה חומרא הוה שהיה מחמיר לשמור משעת קצירה ורי"ף פסק כרבא דמבעי ליה לנטורי קמחא מעידן קצירה וכן כתב הרמב"ם ונהגו באשכנז ובצרפת לשמרן משעת טחינה לפי שאז מקריבין אותם אל המים לטחנן דמההיא דבצקות של גוים וכו' נראה שאם לקח קמח מן הגוי ולש הישראל דיוצא בה ידי חובת מצה ובשאלתות כתב שאין יוצא ידי חובת מצה אלא ששמרה מחמוץ משעה

בעיני שאין אדם יוצא ידי חובה אלא דוקא באותם שלש עכ"ל.

ובשבט הלוי להגר"ש ואזנר שליט"א [חלק ה' סימן נ"ז] האריך טובא לדון בזה וכיוצא בזה אם השימור הוא מדאורייתא או מדרבנן ועוד פירות רבות הנושרים מזה עיין עליו מ"ש בזה.

עיניך לנוכח יביטו את כל אלה שהבאנו וגם לפוסקים האחרים שלא הבאנום הנה כי רבים הם שסוברים שמצות בפסח צריכות שימור. אלא שיש שסוברים שרק מצות מצוה צריכות שימור ויש שהחמירו לפסוק שכל ימי הפסח צריכות שימור.

ואמת אגיד דיש שהחמירו יותר והצריכו לשמר החיטים משעה שעומדים להקצר אף על פי שלא נקצר כיון שמשם ואילך מקבלים חימוץ כמו שכתב זה מרן בשולחן ערוך [סימן תס"ז סעיף ה'] וז"ל: דגן שבמחומר שנתייבש לגמרי ואין צריך ליניקה [נחשב] כמאן דמנח בכדא דמי ומקבל חימוץ אם ירדו עליו גשמים עכ"ל.

עיין בגמ' פסחים [דף ל"ג ע"א] שזה נקרא דאחמין במחומר. והוא שיטת רבנו מנוח על הרמב"ם.

וכן עיין בפרי מגדים סימן תנ"ג באשל אברהם [ס"ק ד']. ובחיי אדם כלל קכ"ח שתבואה שנגמר כל הבישול ראוי לקצרו מיד.

והגה"ק דברי חיים בשו"ת שלו [חלק ב' סימן ט"ל] כתב דיש אומרים דצריך שימור משעת קצירה והקצירה בכלל עיין עליו.

קמא דגיטין מצת כותי מותרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ופריך אמר מר מצת כותי מותרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח פשיטא מהו דתימא לא בקיאי בשימור קא משמע לן. ופירש"י פשיטא דיוצא בה כיון דמותרת. מהו דתימא אף על גב דפשיטא לן דלא הניחוה להחמין ומותרת לאוכלה מיהו לא בקיאי בהא דבעי למיעבד לה שימור לשם מצה של מצוה וכיון דלא עבד לה שימור לא נפקינן בה מידי דהוה אקמחין ובצקות של עכו"ם שבאו לפנינו קודם שאפאו עכו"ם וראינום שלא החמין וקיימא לן דמותרים ולא נפקינן בהו עכ"ל. ופרקא קמא דגיטין פירש"י מצת כותי מותרת בפסח לאכילה ולא חיישינן שמא החמיצה. ואדם יוצא בה ידי חובה משום חובת לילה הראשון שהוא חייב לאכול מצה המשתמרת כדכתיב בערב תאכלו מצות ואפילו ידעינן בה דלא החמיצה לא נפיק בה אלא אם כן עבד לה שימור לשם חובת מצות דכתיב ושמרתם את המצות עכ"ל משמע בפירוש שאין אדם [יוצא] ידי חובה אפילו במצה גמורה אלא אם כן אפאה לשם חובת מצה. מיהו יכולני לפרש ולומר דהני מילי דבעינן שיאפה לשם חובת מצה הני מילי עכו"ם וכותי אבל ישראל סתמא כלשמה דמי דהא גבי קדשים בעינן שחיטה לשמה וקיימא לן סתמא בלשמו. מיהו לכאורה לא משמע הכי מדמייתי רבא סייעתיה ממילתיה דרב הונא. ועוד כמו שאנו נוהגים לאפות שלש מצות למצוה ואנו מיחדים אותם לבד הרי נראה כמדחה את אחרות שלא לצאת בהם על כן נראה

להחמיר דפשיטא דאינו יכול לשנות וכמו שכן הדין בכל מנהג דשייך לאיסור ונהג להחמיר כדעת איזה פוסק אפי' שיראה הכרע בהיפך להקל אין לו היתר להקל, וכמ"ש מר"ן הרב"י ז"ל בהקדמתו לטור א"ח יע"ש. ודבר זה מוסכם הוא. ומנהגינו כאן ארץ התימן להחמיר ומדקדקים לחזור במצה שמורה משעת קצירה דור אחר דור בפרט היות ידוע דהרמב"ם מאריה דאתרין הוא כמ"ש הרדב"ז והריק"ש ומהר"ש ודרכי נועם והלק"ט ככתוב אצלינו באורך במקום אחר וא"כ אין לנו לזוז מדבריו.

והנה אנכי הצעיר מצאתי מציאה בספר קדמון מחכמי צנעא שאלה ותשובה על זה קצתו בל' ערבי וז"ל מועתק מל' ערבי בהלכות חמץ ומצה. אמר רבי' מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית כשגומר סעודתו ממצה שאינה משומרת מברך על אכילת מצה ואוכל אותו כזית ואינו טועם אחריו כלום אם זאת המצה המשומרת הנזכרת כאן היא הלקוחה מן החטים המשומר אצל ישראל משעת קצירה והיא אשר ראוי לברך עליה על אכילת מצה. ויהיו החטים המביאים הגוים לשוק אשר אין לנו ידיעה אמיתית בהם אבל צורתם מוכחת שלא נפל עליהם מים אין היתר לברך על המצה הנעשית מהם על אכילת מצה ולא יצא ידי חובת מצה מהם או אם הכל יקרא מצה משומרת ויהיה לברך גם על זה והשימור הנאמר כאן יש לו כונה אחרת צריכי' אנו לדעת זה ומהו הדבר שיקרא

וכבר סיכם האי סוגיא מתוך דברי הפוסקים הגאון מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק [חלק ב' סימן קל"ה] וז"ל: העולה מכל מה שכתבנו דארבע סברות יש כאן לפוסקים ז"ל.

א'. היא דעת הרי"ף ובה"ג והרמב"ם והסמ"ג והרוקח והרשב"ץ והפר"ח ואורחות חיים דלעיוכבא בעינן משעת קצירה וכתב המגיד משנה שכן המנהג הפשוט. וכן דעת רש"י לפי מה שפירשנו דבריו לעיל.

הדיעה השנית היא דעת הטור ז"ל והכל בו בשם י"א והאורחות חיים ב' י"א ושכ"ב הר"ש דא"צ שימור רק משעת טחינה ואילך וזוהי דעת הר"ן ז"ל.

הדיעה הג' היא סברת הגאון ז"ל שזכר הר"ן והשאלתות (אולי שהוא הגאון שזכר הר"ן כי השאלתות חוברו מרב אחאי גאון) והרא"ש ושכן פי' חכמי אשכנז וצרפת שא"צ שימור רק משעת לישא ואילך.

הדיעה הד' היא מ"ש הטור והש"ע והרד"א וריא"ז וא"ח והמ"מ פ"ו בשם הרבה מפרשים דלמצוה מן המובחר לשמרם משעת קצירה ולפחות משעת טחינה ובשעת הדחק אף קמח מן השוק יוצא בו.

הנה ערכתי לפניך סברות הפוסקים המדברים בענין זה ואין בידינו להכריח כא' מן הסברות בפרט שמר"ן הקדוש פסק להקל בשעת הדחק וא"כ נשאר הדבר תלוי כפי המנהגים כל א' כפי מנהג מקומו, ומי שנהג כבר להחמיר אין לו לזוז ממנהגו וק"ו אם נהגו אבותיו

דרכותא דספק ברכות להקל וכו' אלא דרואה אני דבמקום שנהגו כל בני העיר כדעת המקילין אפשר דיכולין לברך כיון שנהגו כולם כך וכו' עכ"ל.

ולענין הברכה שכתב מהרי"ץ שאין לברך אקב"ו על אכילת מצה היכא דאין לו מצה השמורה משעת קצירה עיין למרן השולחן ערוך סימן תנ"ג סעיף ד' דמשמע בפשטות דיברך אף על קמח הבא מן השוק ועוד עיין באורך בספר ויצבור יוסף ב"ר להגר"י צובירי ז"ל שהביא תשובות מכתבי יד לפוסקי הדורות בתימן שמי שלא השיגה ידו לקנות חיטים שמורות משעת קצירה יכול לברך גם אם מצות אלו אינן שמורות משעת קצירה. ועיין לו שם שהביא תשובת הגר"י הכהן ז"ל שהיה א' הפוסקים החשובים בדורו וכאן אביא סיכום דבריו וז"ל: והכלל העולה מכל מה שכתבנו, דלכולי עלמא למצוה מן המובחר יעשה מצה משומרת משעת קצירה בכל דקדוקי עשייתה מתחילתה ועד סוף, ובשעת הדוחק שלא מצא כלל, יעשה מצה מחטים שלקח לפסח ויוצא בה ידי חובתו, ומברך על אכילת מצה בלי שום פקפוק, ואין כאן בית מיחוש כלל, כן נראה לעניות דעתי פשוט וכו', עכת"ד רבי' יחיא הכהן זצ"ל.

ושוב ראה עוד שגם הגאון מהר"י בדיחי זצ"ל, מי שהיה מגדולי ההוראה ביהדות תימן וראש הישיבה הכללית בעי"ת צנעא, בספרו שאלות ותשובות חן טוב [סי' י"ב] גם הוא פסק הלכה למעשה דיכולים בשעת הדוחק לברך על אכילת

מצה שאינה משומרת אשר נאמר עליה כשגומר סעודתו ממצה שאינה משומרת. תשובה: לא תקרא מצה משומרת כי אם המצה העשויה מחטים השמורים והנזהרים בהם מהמים מעת קצירתו ואנחנו נעשה בהם זהירות ביותר שלא לדוש החטים של מצה ע"י בהמות מחשש פן תטיל הבהמה גללים או מים יפלו מפיה עליו ואמנם יקצור אותם בפני ישראל כשר ויחבוט אותם במקלות בפני ישראל ויצניעם במקום שאין לחוש בו ממים הנה החטים הנעשים ע"ז האופן הם אשר יקראו מצה משומרת והיא אשר ראוי לברך עליה על אכילת מצה ויאכל ממנה האפיקומן, וכל מצה שאינה עשויה על אופן זה תקרא מצה שאינה משומרת ויאכל ממנה כל ימי הפסח כיון שאין ידוע לנו שנפל עליו מים כפי העיקר שבידנו אחזוקי איסורא לא מחזקינן, ולפ"ז מחויבים לשמור דגן המצה לאמרו ית' ושמרתם את המצות שמרוה לשם מצה עכ"ל.

הנה כתבתי לך שאלה ותשובה זאת לעדות שכך היה מנהג פשוט לראשונים להחמיר בזה וגם אנחנו בני בניהם אחריהם. וא"כ קם דינא דמי שאין לו מצה משומרת משעת קצירה שלא יצא ידי חובת המצוה, גם נתבאר לך שאם אין לו מצה משומרת (משעת קצירה) שאין לברך על שאר מצות שאינם משומרות כי אם המוציא לבד לא על אכילת מצה. ולדעתי הצעיר דאף במקומות שלא נהגו להחמיר משעת קצירה דאין לברך על אכילת מצה כיון דהויא פלוגתא

והצד השווה שבהם שגם מאן דסברי להתיר מצה שנשמרה רק משעת טחינה בודאי דמודה שהמחמירים ליקח מצה שמורה משעת קצירה קדוש יאמר להם. וכן רבים מהסוברים להצריך מצה שמורה משעת קצירה מודים דאם נאנס ולא מצא מצה שמורה משעת קצירה יקח אף קמח מן השוק.

ובזמנינו זה שמצה שמורה משעת קצירה בהשג יד ובלי הגבלה נראה שראוי לכל ירא שמים ליקח ממצות אלה השמורות משעת קצירה ולא יחוס על ההוצאה המרובה שיש בה דהא מזונותיו של האדם קצובין לו מראש השנה חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים וכו' [ביצה טז.] וישיב לו השי"ת די צורכו.

אולם אם דחוק בדוחק גדול עד כדי שאי אפשר לו לרכוש מן המצות הללו לכל שבעת הימים לפחות ירכוש מצות אלה רק לאכילת כזייתות בליל הסדר ואם גם זה אינו יכול יסתפק במצות שמורות משעת טחינה או משעת לישא אחרי שכך עלה בגורל.

ואם לסודו תדרוש נראה דיש להחמיר על פי הסוד ככל שיותר בעניני המצה. והגם שלא כתוב דבר זה להדיא בכתבי רבנו האריז"ל בהדיא מכל מקום זהו דבר הלמד מעניינו ודבר הלמד מסופו.

וקודם שנכריח הדבר יש להקדים בענין החימוץ שהוא מעשה אחיזת החיצונים בפרצוף הנוקבא [לאה]. ולא ראיתי לנכון לכתוב ולפרט מי זאת הנוק' ומי זאת לאה כי לשם כך יש להקדים הקדמות רבות ואין כאן המקום לזה.

מצה אפילו שלא שימרו אותה רק משעת לישא עיי"ש, דלא כמהר"י צאלח ז"ל.

גם רבי' שלום ב"ר יחיה חבשוש זצ"ל מגדולי חכמי תימן בצנעא ורבניה מורי ההוראה, בספרו שושנת המלך [סי' תנ"ג], לאחר שהעלה וסיכם דברי מהר"י צאלח, דחה את פסק דינו שפסק שלא לברך על מצה שאינה שמורה משעת קצירה, באמרו בזה"ל, אמר שלום, אני עבדו קשה לי במה שכתב שדעת הרמב"ם שצריך לשמר המצה משעת קצירה, שהרי מלשון הרמב"ם מוכח היפך דבריו, שכן כתב [בפרק ה' מחמץ ומצה הלכה ט'] וז"ל: צריך אדם ליזהר בדגן שאוכל ממנו בפסח שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר ע"כ, הרי לך בפירוש שאין צריך שימור רק מאחר קצירה וכו', גם מה שכתב (מהר"י צאלח) שהמנהג להחמיר וכו', ושאין לו לברך על מצה שאינה שמורה משעת קצירה וכו', אומר אני דלאו ראייה היא דמה שמחזירים אחר מצה שמורה משעת קצירה, הוא רק למצוה מן המובחר הואיל והדבר מצוי, ואלו יקרה שלא ימצאו מצה משומרת משעת קצירה, כדאי הם הפוסקים המקילים בשימור המצה משעת טחינה או משעת לישא לסמוך עליהם ולברך עליה, עכת"ד רבי' שלום חבשוש זצ"ל וכו' עכ"ל. **קנצין למילין** דחזינן דיש ראשונים כמלאכים ואחרוני הפוסקים דסברי מרנן דצריך שימור משעת קצירה כל שבעת ימי פסח ומאידך עומדים כנגדם חבל נביאים המתירים שימור רק משעת טחינה, או משעת לישא.

ונלע"ד דאימתי היא נכנסת ונשמרת שם הוא משעה שחל חיוב למי שעובר בבל יראה ובל ימצא.

והנה כיון שנעשה השימור הזה בז' ימי הפסח ונתבטלה אחיזת החיצונים בלאה מעתה ואילך היא נשמרת כל ימות השנה ואין חשש בעמידתה מחוץ לז"א. ולכן נצטוונו על אכילת חמץ או שאור אלא בשבעה ימי הפסח.

ודבר הלמד מעניינו שמצה שיש בה נדנוד ספק אינה בכלל שמירה ולא מהני ביטול או להתירה על ידי חזקה או על ידי ספק ספיקא וכד'. כי אנן קיימא לן בכל האיסורים שבתורה לא מחזקין ריעותא מכל מקום שאני מצה צריכה שמירה מעלייתא וכנז"ל.

לכן לאה זו צריכה שמירה מעולה בלי נדנוד כלל ושיעור של זה הוא משעת קצירה שעומדת להקצר או לפחות משעת קצירה כשנקצרה ומשם ואילך צריכה שימור גדול.

כי שיעור אחר של שמירה שהוא משעת טחינה או משעת לישא יש בו נדנוד וחששא של ספק אחיזה לחיצונים ובפרט למצוה זו שהפגם שלה אין לו שיעור ופוגם לכל השנה כולה.

כי אם חלילה נתחמץ כל שהוא ובא לידו ואכל המצה ולא אדעתיה הרי שלאה הזאת השייכת לו יתאחזו בה החיצונים כל השנה כולה והפועל היוצא מפגם זה מי ישורנו.

ובפרט שהרש"ש בנהר שלום [נדף ל"ב ע"ג] שב להזכיר כי ימי הפסח עד עצרת הם שורש לכל הימים והפוגם בהם הוא

ומה שכן יש לומר כי יש ד' בחינות פרצוף לאה שנים מצד מוחין דחכמה ושנים מצד מוחין דבינה וכולם נמצאות במקומות שונים בתוך ז"א לבד מלאה הזאת הרביעית שהיא מצד בינה העומדת מחוץ לז"א שבה יש חשש גדול שהחיצונים ינקו ממנה בהיותה בחוץ בלי מגן ומחסה.

ודע כי לאה החיצונית נקראת משארת שהם אותיות שאו"ר מ"ת כי לאה הרביעית היא הנמשכת ממוחין דבינה הנקראת שאור ויש בה דינים כי בינה מינה מתערין כל דינים כידוע.

לכן לאה הזאת צריכה שימור גדול כי לאה השניה מצד מוחין דחכמה העומדת בפנים ז"א תמיד היא שמורה מן החיצונים ואינה מחמצת כי אין החיצונים יכולים ליגע בה.

אבל לאה השניה מצד מוחין דחכמה [שהיא הרביעית] העומדת חוץ לז"א נקראת מצה שאינה שמורה מעצמה להיותה בחוץ ולכן צריך ליזהר בה עד למאד שלא תחמיץ ויתאחזו בה החיצונים ומה שהיתה עד כה נקראת ת"ם תחזור ח"ו להתהפך לאותיות מ"ת המורה על אחיזת החיצונים הנקראים מו"ת כנודע.

וענין השימור הוא שצריך שיחזור אורותיה להכנס בפנים תוך ז"א ולא תשאר בחוץ כל שבעה ימי הפסח.

ומזה תבין שכל כונות שמכוונים בפסח הם ברחל נוקבא דז"א ולא בלאה כיון שבפסח היא נכנסת בתוך ז"א ונשמרת שם.

לכן מה כחו של איש ישראל שעומד על גבי מכונת הגולם העומדת כאיש אשר לא שומע וכאילם לא יפתח פיו. והאיש החי לוחץ לחיצה אחת ומכח לחיצה אחת כלפי"ד יבע"ר והמוני מצות יוציא לדו"ך פעמי"ו.

והגם דמצינו שיש מהפוסקים האחרונים שעמדו והתירו למצות שכאלה לאוכלם לשם מצת מצוה מכל מקום נראה דירא שמים שאינו אנוס באנוס גמור ירחיק מהן ויקח מצות עבודת יד, הנה שכוו איתו ופעולתו לפניו.

ולא יצאתי לדון בסירכות אחרות שיש באפית מצת מכונה חשמלית כגון שיעור הגדול של העיסה שנלושה במיקסר בפעם אחת והוא לקרוב ל-15 ק"ג קמח דבר הדורש פעילות המיקסר בכח רב ובמהירות גדולה והחיכוך במהירות גורם להגברת חום של העיסה.

עיינן למרן השולחן ערוך [סימן תנ"ט סעיף ה'] שהכריע ע"פ הרמב"ם שאם עבר ולש תחת השמש הפת מותרת.

ועיינן במשנה ברורה [שם ס"ק מ"א] שכתב דכל זה כשלא הוחמה העיסה מה שאין כן כשאופה המצה בעבודת יד כמות הקמח הוא מצומצם ביותר ואין העיסה באה לידי חימום.

וכן יובש הבצק שבמצת מכונה נותנים 30% מים פחות מזו של העבודת יד וזה גורם לעיסה למהר להתחמם ואינה מתאוורת ומצטננת כמו זו של מצת עבודת יד.

ועוד כיון שהעיסה מתחממת על ידי לישת המיקסר ואח"כ מונחת על גבי

פוגם בשורש ולא בענפים אם כן לבד ממה שגרם לתת אחיזה בכל השנה בפרצופים העליונים בנוסף לזה הוא פוגם בשורש והם תרתי לגריעותא.

גם נמצא על פי זה שעל פי הסוד אין חילוק בין מצות מצוה לשאר מצות שאוכל בשאר ז' ימי החג כי כל עוד שלא נסתרת בתוך ז"א מפחד החיצונים וצריכה שימור בכל ז' ימי הפסח הוא הדין גם במצה שצריכה שימור שלא לאכול מצה עם חשש נדנוד וצריכים לאכול מצה שמורה משעת קצירה גם בשאר ז' ימי הפסח ולא פלוג בין מצת מצוה לשאר מצות ודו"ק.

גם ע"פ זה ירא שמים יזהר וישמר ויתרחק שלא לאכול ממצה שמורה הנאפת במכונה חשמלית, כי בעינן שימור לשם מצה.

וכבר נודע מה שכתב רב אחאי גאון בשאלתות [פרשת צו סימן ע"ו] שאם לש את העיסה חרש או שוטה או קטן שאינם מחוייבים במצות, אף על פי שאחר כך שאפה אותה ישראל גדול שחייב מצות אין יוצאים בה ידי חובת במצה זו.

וכן פסק בשו"ת הרשב"א [חלק א' סימן כ"ו] דסבר ששימור לשם מצוה היא חיוב מן התורה כדכתיב "ושמרתם את המצות" לכן אם לשו חרש שוטה וקטן את המצה אף על גב שישאל גדול המחויב במצות עומד על גביהם ואומר לשם מצת מצוה לא מועיל ואין יוצאים במצה זו ידי חובה.

וכן עיינן לאור זרוע וכן מגיד משנה שהבאנום לעיל, וכן מרן השולחן ערוך [סימן ת"ס סעיף א'] ודו"ק.

שבדרך כלל אותה רשת היא צוננת בשעה שמניחים עליה את המצות דבר שמעכב את האפיה עיין למרן בשולחן ערוך [סימן תס"א סעיף ב'] שפסק שיש להכניס העיסה רק כשהתנור מוסק וגם אם אותה רשת חמה הרי שבדרך כלל אין חום הרשת בכדי לאפות את המצה מחוץ לתנור.

עיין במשנה ברורה [סימן תס"א ס"ק י"א] שכתב דאם יש לו מצות אחרות יאכל האחרות ולא מצות שנאפו באופן זה.

ובאופן הניקוי של המשטחים של המסוע שמסיע את הבצק אל התנור יש בו גורם וחשש, שהרי הניקוי נעשה על ידי לחץ אויר חזק באופן הגורם לפירורים לעוף לכל עבר ועשויים להצמד לתקרה לזמן קצר ולאחר זמן נוחתים על הבצק החדש, ופירורים אלו הם בגדר של חשש חמץ בעין שאין לו ביטול.

ועוד יש סירכות אחרות הנגרמות עקב יצור המצות במכונה חשמלית על אף שכיום המכונות משוכללות ביחס למכונות של הדורות הקודמים.

ומרן החזון איש נשאל בענין מצות מכונה שאין לאוכלן בכל הפסח אם הוא מעיקר הדין או ממדת חסידות. והשיב שזה מעיקר הדין והסביר טעם לדבר מכיון שהמצה מתחממת על השרשרת לפני כניסתה לתנור [שערי אהרן אור"ח מנהגי פסח].

והגר"ח קנייבסקי שליט"א העיד שפעם א' נכנס החזון איש אל ביתו של אביו (הסטייפלר) ז"ל וראה על השולחן

המסוע ומונחת כך בלי עסק ידיים, כתב מרן בשולחן ערוך [סימן תנ"ט סעיף ב'] שעיסה שנתחממה ומונחת בלי עסק ידיים מחמיצה מיד.

עוד עיין בביאור הלכה [שם ד"ה ואחר שנתעסקן] שהרחיב בזה מאד.

ומה גם דמרן בשולחן ערוך [סימן תנ"י סעיף ב'] לא התיר לכתחילה ללוש עיסה יותר משיעור חלה שהוא מ"ג ביצים.

והגם דשם קאי על לישה ביד ולא במכונה מכל מקום במקרה של חימום העיסה על ידי תנועה סיבובית של המיקסר יתכן שגם בזה יסבור מרן לאסור לכתחילה. עיין במשנה ברורה [שם ס"ק ו'] ודו"ק.

וכן בענין חום התנור שבתנור חשמלי מגיע גובה החום לכ-300 מעלות ומעלת חום כזאת אינה נקראת לכולי עלמא "חום הרבה" מה שאין כן חום התנור של מצות עבודת יד שמגיע לכ-600 מעלות ובו הוא מבטיח אפיה בטוחה.

ודע כי בכוונה תחילה מווסתים את חום התנור של מצות מכונה לכ-300 מעלות כדי שיצאו מצות אלה פריכות וטעימות, כי רק אפיה איטית בחום נמוך יחסית תבטיח את ההתפחה הרצויה. כי אם יכניסו את הבצק לתנור לוחט כמו במצות יד הרי שהמצה תתחיל להיאפות על ידי מכת החום שתספוג ותהיה קשה בדיוק כמו זו של מצת עבודת יד לכן מווסתים את חום התנור לדרגת חום נמוכה כדי להשיג תוצרת פריכה כנ"ל.

ולענין הרשת שעל גביהן נוסעות המצות בתוך התנור ועליה הם נאפות

וסבורים שהטעם הוא משום שלא תחמיץ המצה.

מכל מקום עיין עליו שדחה דבריהם וסבר דמה שלא נהגו לאכול מצה שרויה במרק וכד' הוא מטעם שרצו שיהיה טעם המצה בפיהם כל לילה הראשון של הפסח עכ"ד.

ויש שחששו משום פיזור הקמח על גבי המצה במקום שהקמח והמצות מצויים אחד ליד השני ויש לחוש למצה שלא נאפית יפה מחמת רוב המהירות ונשאר באמצעיתה קמח וששורים אותה במים באה לידי חימוץ.

עיין הגר"ז מלאדי שולחן ערוך הרב כרך ה' [סוף סימן ו'] שכתב כן.

והגר"א במעשה רב [סימן קפ"ג בנוסחת תוס'] כתב דמותר לאכול קנידלעך וכיוצא בזה ממאכלים הנעשים מקמח מצות ואין לחוש שמא ישאר מקום שלא נאפה יפה דאף שלא נאפה כל צרכו על כל פנים לא גרע מקליות שאינו מחמיץ עכ"ד. עוד עיין בביאורי הגר"א סימן תס"ג [סעיף ג' ס"ק ה'].

והני רבוותא שהחמירו לא לאכול מצה שרויה בפסח טעמם ונימוקם עמם.

עיין בספר מנהגי ישראל תורה [סימן תנ"ג אות י"ז] שמנה ג' טעמים לדבר וזה תורף דבריו.

טעם ראשון כמו שיש מקפידים לאפות כל המצות קודם פסח מפני שחוששין שמא קמח הוי יבש ביבש ועל ידי האפיה בפסח יהא חוזר וניעור הקמח מחיטים שצמחו הוא הדין גם כן שצריך להקפיד שלא לעשות תבשיל ממצה בפסח שעל

מצות מכונה שאביו קנה עבור הילדים הקטנים ואמר החזון איש בתמיה האם אתה מחזיקים חמץ. והסטייפלר ז"ל מיד סילקם מרשותו ע"כ.

ומעתה מה לנו לקולא כזאת שתבוא אל מפתן ביתנו ובפרט היום שהכל מצוי בהשיג יד בקלות ובנקל וירא שמים יחשב שכר מצוה כנגד הפסדה וכיצד יעלה על לבו לאכול גם בשאר ימי חג הפסח מצות שאינם שמורות לשם מצוה, כשיודע שכל עבודתו בקודש והרוחניות שלו תלויה בדבר זה וקרוב הוא לאבד טובה הרבה.

ובפרט אם הוא עוסק בכוונות הרש"ש שבכל יום הוא מזמר עריצים וכורת הקוצים מן הכרם אם לא יקפיד להחמיר על עצמו ויש נידנוד של אחיזה לקליפה כתוצאה שלא נשמר לשמור את לאה לבל יתאחזו בה חיצונים עלול שכל השנה שילך ח"ו חשכים מאותה אחיזה שנתן להם בפסח.

ולא באתי להזהיר בזה אלא כמזכיר לכל אלה הנקראים חבר אני לכל אשר יראוך לעשות רצון קונו בלבב שלם.

ומצה שרויה הנה כבר ידוע כי היא חומרא שהקפידו בה הרבה מיראי ה' וחושבי שמו ברם חזינן להראב"ן פסחים [דף ט"ל ע"א] שכתב מצה אפויה מותר לבשלה ולהשרותה כיון שאינה באה לידי חימוץ לאחר שנאפית. ועיין עליו דלא חסך לכתוב דעת המחמירים בזה שאינם רוצים לשרות המצה במרק בליל הסדר כי ראו את אבותיהם שעשו כן

קולא זו חמורה כל כך כמו שמקל לאכול מצה שאינה שמורה משעת קצירה או מצת מכונה דהחמירו חכמים בזה טפי ומה גם דנראה דאיסור מצה שרויה נהגו בה בארצות אשכנז מה שאין כן בארצות ספרד ותימן דשם לא חששו לזה כלל ועיקר ופוק חזי מאי עמא דבר ואכמ"ל.

והגם דגורי האריז"ל החמירו בפסח בחומרות שהאשכנזים החמירו כמו שכתב במחברת הקודש [דף ס"ז ע"ב] שכתב וז"ל: מצאתי כתוב כל השומר פסח כראוי בכל עניינו הוא תועלת לנפש לכל השנה והחברים היו מחמירים כמנהג האשכנזים עכ"ל.

מכל מקום חומרה זו לא נהגנו בה כלל ודי בגדרים ובחומרות שחז"ל תיקנו עבורנו ובקיימנו גזרות ותקנות וחומרות וגדרות וסייגים שתקנו לנו והיה זה שכרנו. ומכל מקום אם רוצה בכל זאת להחמיר על עצמו, ישתדל שחומרה זו תהיה בהצנע שלא בפני אחרים כדי שלא יראה מזלזל בדבר שלא החמירו בו אבותיו דעל זה כתיב כי לא טוב אנכי מאבותי.

וכאן נעצר הקולמוס והיה זה שלום וביתם שלום וכל אשר להם שלום.

הכו"ח לכבודה של תורה

ידי הבישול יהא חוזר וניעור דמאי שנא בישול מאפיה.

עיין פרי מגדים [סימן תנ"ג משבצות זהב ס"ק ב'].

טעם שני יש לחוש שמא לא נילושה המצה יפה ונשאר מעט קמח על המצה שלא נאפה ועל ידי שרייה תבוא לידי חימוץ. ואין לומר דאין לחוש כל כך דאף דאיכא קמח שלא נאפה הא על כל פנים נקלה באור דלכמה פוסקים אין לסמוך כלל על מה שנקלה באור אפילו בקמח מועט.

ויש אומרים דאין הכא נמי דעל קמח שעל המצה אין לחוש כל כך מטעם שנקלה באור אבל יש לחוש על הקמח שבאמצע המצה שאינה נקלה יפה שהמצה מפסקת בין הקמח לאור.

עיין שולחן ערוך הרב בתשובה סימן ו' וכן פרי חדש סימן תס"א ס"ק ב' כן מחצית השקל סימן תנ"ח ס"ק א' ושערי תשובה סימן ת"ס ופרי מגדים סוף סימן תס"ג.

טעם שלישי כשיבשלו מצה אפויה חיישינן דילמא אתי לאחלופי בקמחא ואתי לשרויי אף בקמחא. עיין לג"ע החיד"א בברכי יוסף [סימן תס"ג] בשם ראב"ן וכן פרי מגדים סוף סימן תס"ג עכ"ל.

ובהתבוננות על מנהגי החומרות שיש מן היראים שנהגו להחמיר נראה דמניעת אכילת מצה שרויה היא חומרה גדולה והיא חשש דחשש ואם יקל בזה אין רמת

הגאון רבי עזרא קרואני שליט"א

בענין אין מערבין שמחה בשמחה

טעם איסור נישואין במועד

מתני' מו"ק דף ח: ז"ל אין נושאין נשים במועד ולא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמים מפני שמחה היא לו אבל מחזיר גרושתו מותר, ובגמ' נאמרו כמה טעמים מדוע אין נושאין נשים במועד לפי ר"י אמר שמואל הטעם לפי שאין מערבים שמחה בשמחה ופירש רש"י כלומר דבעינן דלישמח בשמחת מועד לחודיה. והתוס' כתבו דהוא כעין הטעם שאין עושים חבילות חבילות דבעינן שיהא ליבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו ממנה, וכן שמחה בשמחה יהיה ליבו פנוי בשמחה, ורבה בר ר"ה אמר מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו וילפינן מקרא ושמחת בחגך ולא באשתך. עולא אמר מפני הטורח ופירש רש"י שטורח לצורך הנישואין וטירחה אסורה במועד. ר"י נפחא אמר מפני ביטול פריה ורביה, ופירש רש"י דאי שרי נישואין ביו"ט אין אדם נושא אשה כל השנה כולה אלא ממתין עד המועד שיהא עושה סעודה אחת למועד ולנישואין.

בדברי הרמב"ם

והנה הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ז הל"ז כתב וז"ל: ואין נושאין נשים ולא מייבמין

במועד כדי שלא תשתכח שמחת החג בשמחת הנישואין, אבל מחזיר הוא את גרושתו ומארסין נשים במועד ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין ולא סעודת נישואין כדי שלא יערב שמחה אחרת בשמחת החג. עכ"ל. וכתב המ"מ שהרמב"ם כתב את טעם רב הונא משום שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו דאמרו שם דרב נמי ס"ל הכי ולכן כתב הרמב"ם טעם זה.

והקשה הלח"מ על דברי המ"מ והרי בהמשך ההלכה כתב הרמב"ם את הטעם שאין מערבין שמחה בשמחה, ותירץ דהיינו הך הטעם שלא יערב הוא משום שלא יניח שמחת הרגל ויעסוק בשמחת אשתו, ואין הלשון מדוקדק, אבל תמה בזה שהרמב"ם בפ"י מהל' אישות הי"ד כתב דאין נושאין נשים במועד לפי שאין מערבין שמחה בשמחה שנא' מלא שבוע זאת ונתנה לך גם זאת והיינו כר"י אמר שמואל שהטעם הוא שאין מערבין שמחה בשמחה ולפי המ"מ בהל' יו"ט פסק הרמב"ם כטעמא דרב שלא יניח שמחת הרגל ויעסוק בשמחת אשתו, וא"כ דברי הרמב"ם סתרי אהדדי.

עוד הקשה הלח"מ דהנה רש"י על הרי"ף כתב דיש נפק"מ בין שני הטעמים דלפי הטעם דאין מערבין שמחה בשמחה אסור לערב כל שמחה שהיא דילפינן משלמה המלך שלא רצה לערב

ימים י"ד יום וכל דברי הרא"ש הם דברי הרי"ף. ודייק הקרבן נתנאל דמלשון זה משמע דס"ל להרא"ש כמ"ד דאין מערבין שמחה בשמחה, אבל תוס' ד"ה מפני כתבו לתרץ מדוע מותר לעשות פדיון הבן שלא בזמנו הרי איו מערבין שמחה בשמחה ותירצו דקי"ל כרב אשי דדריש בחגיגה פ"ק בחגך ולא באשתך דגזירת הכתוב הוא שאין לשמוח אלא בשמחת החג ולא באשתו אבל אין איסור לערב שמחה בשמחה, ויש נ"מ בין הנך תרי טעמי אם נישואין בלא סעודה אסור למ"ד בחגך ולא באשתך אסור ולמ"ד דאין מערבין שמחה בשמחה אינו אסור אלא בנישואין וסעודה, ולקמן מייתי הרא"ש ברייתא דאפילו נישואין בלא סעודה אסור וא"כ דברי הרא"ש נראין כסותרים זה את זה, וי"ל דס"ל להרא"ש דהך מ"ד בחגך ולא באשתך ס"ל נמי דאין מערבין שמחה בשמחה דילפינן מקרא דשלמה אלא דמדרשא דבחגיך יליף שנישואין בלא סעודה נמי אסור ודלא כתוס' דהכא שכתבו דקימ"ל כרב אשי ורב אשי לא ס"ל דאין מערבין שמחה בשמחה, וכ"כ הפר"ח דאף לרב אשי אין לעשות שמחת פורים בשבת משום שאין מערבין שמחה בשמחה.

ביאור דברי התוס' בכתובות שהתירו נישואין בלא סעודה

והנה הגמ' בכתובות (מ"ז א') הוכיחה מסברא שמעשה ידיה של נערה לאביה

שמחת חנוכת הבית עם שמחת הרגל, אבל לפי הטעם שלא יניח שמחת הרגל אין האיסור רק בשמחת אשתו דמתוך שחביבה עליו מניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו אבל שאר שמחות מותר, והיינו דרב דיליף לה מושמחת בחגך ולא באשתך שהאיסור רק בשמחת אשתו אבל שאר שמחות שרי ומוכרח שיש נ"מ ביניהם דאם אין חילוק ביניהם מדוע הגמ' צריכה ללמוד שאין מערבין שמחה בשמחה משלמה המלך הוה ליה למילף מושמחת בחגיך.

ועל כן כתב הלח"מ דודאי הרמב"ם פסק כמ"ד דאין מערבין שמחה בשמחה, מ"מ מאן דאמר דאין מערבין שמחה בשמחה לא פליג על מ"ד שמא יניח שמחת הרגל אלא מוסיף עליו דאפילו שאר שמחות אסור ולכן לא לא חש הרמב"ם לכתוב טעם זה כי הוא מוסכם, ועיין שם עוד מה שכתב בזה, ותירוצו דחוק וכמו שכתב בסוף דבריו: וכל זה איננו שוה לי דאם אין מערבין כולל יותר מהטעם שמא יניח שמחת הרגל לשם מה כתב הרמב"ם טעם זה.

בדברי הרא"ש

והנה הרא"ש מו"ק סי' ט"ו כתב הטעם שאין מערבין שמחה בשמחה וכן את הטעם שמא יניח את שמחת הרגל והיינו דרב ושמחת בחגך ולא באשתך, ובסוף דבריו הביא את דברי הגמ' לקמן מנין שאין מערבין שמחה בשמחה דכתיב ויעש שלמה את החג ז' ימים ושבעת

ביאור הרביד הזהב בד' הרמב"ם

והנה בחידושי רביד הזהב בסמן תקמ"ו
ס"א בטעמא דאין נשים במועד כתב
וז"ל: נאמרו כמה טעמים בזה והרמב"ם
בפ"ז הט"ז כתב תחילה את הטעם שלא
יניח שמחת הרגל ויעסוק בשמחת אשתו
ולגבי איסור סעודת אירוסין כתב שלא
יערב שמחה בשמחה, ונראה לתת טעם
למה שבחר לכל אחד טעם אחר דגבי
נישואין אפשר להניח שמחת החג
ולעסוק בשמחת אשתו משא"כ גבי
סעודת אירוסין שאין כאן אלא עירוב
דאפשר לקיים שניהם, עכ"ל, וצריך
לומר שפירש הרביד הזהב בשיטת
הרמב"ם כביאור הקרב"נ בדעת הרא"ש
דמ"ד שלא יניח שמחת הרגל מודה
לטעמם דאין מערבין שמחה בשמחה,
אלא דטעמא דהוצרך לדרשא דשמחת
בחגיג היינו לנישואין בלא סעודה,
והאיסור לשמוח בשמחה אחרת שאינה
קשורה לחג שיש חשש שיניח שמחת
הרגל ויעסוק רק בשמחה ההיא ושמחת
החג משתכח ע"י שמחת החופה, ואילו
טעמא דאין מערבין שמחה בשמחה
היינו אף באופן שאין שמחת נישואין
כגון מחזיר גרושתו או סעודת אירוסין
דמ"מ אסור משום דאין מערבין שמחה
בשמחה, ובזה שיך עירוב שעושה
סעודה אחת ששייכת גם לחג וגם
לנישואין ורוצה לצאת במעשה אחד
לשניהם, וכמו דיליף לה משלמה שעשה
חנוכת הבית ז' ימים והחג ז' ימים, וזה
הביאור ברמב"ם שכתב בתחילה טעם

דאי ס"ד מעשה ידיה שלה היכי מסר לה
לחופה הא קמבטל לה ממעשה ידיה,
ופריך ר"א אמאי אימא מסר לה בשבתות
ויו"ט דלא מבטל לה ממעשה ידיה,
ומסקנת הגמ' שיש פסוק לנערה שמעשה
ידיה לאביה, והקשו התוס' היכי מסר לה
ביו"ט הרי אין מערבין שמחה בשמחה
ודרשה גמורה היא כדאמר בחגיגה דהוי
דאורייתא ויליף מושמחת בחגך, ותירצו
התוס' דאיירי שעה אחת לפני יו"ט
שהוא כיו"ט לענין מלאכה דתוספת
דאורייתא ובטילה באותה שעה
ממלאכה, א"נ כשמסרה האב לשלוחי
הבעל או דאיירי בנישואין בלא סעודה
דאין כ"כ שמחה בזה. והקשה המהרש"ל
הא תניא להדיא בפרק אלו מגלחין
מארסין אבל לא כונסין, ותירץ שתוס'
יבארו את הברייטא שעם אירוסין לא
כונסין אבל לכנוס בלא אירוסין שרי.
אבל הקרב"נ תירץ לפי שיטתו
דהברייטא אזלא כמ"ד דיליף לה
מושמחת בחגך ולכן אסור לכנוס בלא
סעודה אבל למ"ד דאין מערבין שמחה
בשמחה אין איסור בנישואין בלא סעודה
והגמ' בכתובות פריך למ"ד דאין מערבין
שמחה בשמחה.

אמנם ציין הקרב"נ למג"א בסימן
תקמ"ו סק"א שכתב להיפך שמ"ד בחגך
ולא באשתך סובר שהאיסור הוא עם
סעודה ואילו למ"ד דאין מערבין שמחה
בשמחה יש איסור גם בנישואין לבד וכל
קושית הגמ' הוא לרב דיליף מושמחת
בחגך ולדידה אין איסור בנישואין לבד
וכן משמע במהרש"א בכתובות שם.

סמך מהגמ' היינו דלפי הטעם דאין מערבין שמחה בשמחה בנישואין לבד א"כ יש לאסור לשאת נשים רבות כאחת מהך טעמא גופא דאין מערבין שמחה בשמחה, וכתב הבית מאיר דלהכי דקדק הרמב"ם בפ"ז מהל' יו"ט וכתב דאין נושאין במועד כדי שלא תשתכח שמחת החג בשמחת הנישואין ומארסין במועד ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין ולא סעודת נישואין שלא יערב שמחה בשמחה הרי דנקיט על נישואין טעם בפני עצמו ועל הסעודה טעם בפני עצמו וסובר דאידיך אמוראי אף דמודו לדינא דאין מערבין כדמשמע בסוגיא דילפינן משלמה והירושלמי יליף ממלא שבע זאת, רצו לפרש את המשנה דאסרה את הנישואין אף בלא סעודה דסברי דלא שייך אין מערבין אלא בסעודה דומיא דשלמה, אבל בנישואין בלחוד לא שייך כי אידיך טעמי, וממילא נמצא דלא שייך טעם זה בנושא נשים רבות כיון שחייב לעשות סעודה לכל אחת ואחת, ואין כאן עירוב שמחה בשמחה.

ודברי הבית מאיר הם כדברי הרביד הזהב בשיטת הרמב"ם דטעמא דושמחת בחגיך היינו לאסור נישואין בלא סעודה, וטעמא דאין מערבין היינו בסעודה דוקא.

בדעת מרן כב"י ובשו"ע ובדברי השתילי זיתים בזה

והנה השו"ע בסימן תקמ"ו ס"א כתב:
אין נושאין נשים במועד, לא בתולות

מ"ד שלא יניח שמחת הרגל ויעסוק בשמחת אשתו דזה איירי בנישואין לבד, ואח"כ הרמב"ם בא לומר שיש איסור גם בסעודת אירוסין ונישואין במועד דאין מערבין שמחה בשמחה.

ובדרך זו של הרביד הזהב מתיישבת שיטת הרמב"ם ממה שהקשה הלח"מ, דבאמת אין מחלוקת בין הטעמים אלא כל אחד מוסיף על השני, ולכן כתב הרמב"ם את שניהם.

ועל דרך זה תתישב נמי שיטת המ"מ בדעת הרמב"ם שפסק כרב, דהמ"מ מפרש שבמה שחידש רב שיש בנישואין בלא סעודה איסור משום ושמחת בחגיך ולא באשתך, בזה נחלק שמואל שאין לאסור בלא סעודה, אבל רב מודה לטעם שאין מערבין שמחה בשמחה היכא דאיכא סעודה, ולכן כתב המ"מ שהרמב"ם פסק כרב.

דברי הבית מאיר

ועי' בבית מאיר אה"ע סימן ס"ב שדן שם במה שכתב הרמב"ם שמותר לישא נשים רבות כאחת, וכתב המגיד משנה שיש סמך לזה מפ"ק דמו"ק, וכתב הבית מאיר שלכאורה כוונתו מדקתני אין נושאין נשים במועד ומשמע דוקא במועד, אבל בחול שפיר דמי אפילו נשים רבות כאחת, אבל אין זה ראייה ברורה שאפשר לומר שהמשנה מדברת על נשים דעלמא ולא לשאת הרבה נשים כאחת, ולכן כתב שכוונת המ"מ שיש

נישואין כל ז'. ע"כ. ובסוף דבריו הכריע הב"י כהרשב"א לקולא שאם נשא ערב הרגל מותר לעשות סעודת נישואין ברגל דכיון דמדרבנן הוא נקטינן לקולא, והנה מבואר בדברי הרשב"א דדין אין מערבין שמחה נאמר גם על הנישואין עצמן בלא סעודה, וא"כ מטעם זה יש לאסור ב' נשים כאחת דהו"ל עירוב שמחה בשמחה. עכ"ד הבית מאיר.

ומשמע אם כן שדעת הב"י שטעם דאין מערבין שמחה בשמחה שייך אף בנישואין בלא סעודה, וזה שלא כדברי השתילי זיתים שהשוה דעת מרן לד' הרמב"ם שאין שייך טעם אין מערבין אלא בסעודה.

והגם שהשוה הבית יוסף ד' הרמב"ם עם הרשב"א וכתב דאף הרמב"ם מודה בנושא אשה ערב הרגל שמותר לעשות הסעודה במועד, ולא אסר אלא במחזיר גרושתו או במארס שהנישואין והאירוסין ברגל, מכל מקום במה שכתב הרשב"א שיש בנישואין לבד עירוב שמחה בשמחה לכאורה אין הרמב"ם מודה לו ולכן הוצרך לטעם דושמחת בחגיך ולא באשתריך.

ויש לומר שסובר רבינו דהגם שהרשב"א סובר כן, מכל מקום אין הכרח לומר כן בדעת מרן, דשפיר י"ל שכיון שהעלה לשון רמב"ם פוסק כסברת הרמב"ם דלא שייך אין מערבין אלא בסעודה, ומכל מקום בסעודה לחוד בלא נישואין או אירוסין, לא שייך, ומותר, והרשב"א הוצרך בזה לפי דרכו.

ולא אלמנות, ולא מיבמין, ומותר לארס, ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין, ועל מש"כ השו"ע ובלבד שלא עשה סעודת אירוסין כתב רבינו השתילי זיתים (סק"ב): שלא יערב שמחה אחרת בשמחת החג (רמב"ם) שאין עושין המצות חבילות חבילות דבעינן שיהא ליבו פנוי למצוה אחת. ע"כ. ונראה שדקדק רבינו לציין את הרמב"ם על הא דאין עושין סעודת אירוסין, דאזיל לשיטתו ברכיד הזהב שטעם אין מערבין אין צריך לו אלא בסעודה בלא נישואין, אבל בנישואין לבד בלא סעודה טעם אחר הוא, שלא יניח שמחת הרגל ויעסוק בשמחת הנישואין.

אלא דיעויין בבית מאיר באה"ע שם שאחר שביאר דברי הרמב"ם הנ"ל כתב שכ"ז אתי שפיר לשיטת הרמב"ם, אבל הב"י לא ס"ל הכי שהב"י הביא בסימן תקמ"ו את תשובת הרשב"א וז"ל: שאלת הא דאמרינן אין נושאים נשים במועד ומותר לישא בערב הרגל משום דעיקר שמחה חד יומא או דוקא אכלו בסעודה ראשונה מסעודת הנישואין ערב הרגל משום דאין שמחה אלא במקום סעודה או אפילו לא אכלו אלא בנישואין בלבד, תשובה נראין הדברים בין עשה הסעודה ובין לא עשה הסעודה שעיקר השמחה הן הנישואין ואין מערבין אותה השמחה עם שמחת הרגל אבל הסעודה טפילה לעיקר השמחה וזהו שאין עיקר השמחה יום אחד שהוא תחילת הנישואין ואע"פ ששמחין בסעודת

דילפינן מקרא של ושמחת בחגך ולית ליה את האיסור של עירוב שמחה בשמחה א"נ דלא פליגי שלמ"ד אין מערבין כל האיסור הוא רק בנישואין ולא בשאר שמחות.

ועפי"ז י"ל שרצה הרמב"ם להשמיענו שרק בשמחת נישואין יש את האיסור, אבל בשאר שמחות לא, כשיטת התוס', ולכן הביא הלימוד ממלא שבוע זאת האמור בשמחת נישואין, ומה דילפינן בגמ' משלמה היינו משום שבזמנו שהיה חנוכת הבית שמחה גדולה וחשיב כשמחת נישואין, אבל לדורות אין לנו שמחה גדולה כזו, ואם היה מביא הלימוד משלמה היה מקום לטעות שאף בשאר שמחות נוהג דין זה, ועל כן הביא הלימוד ממלא שבוע זאת ללמדנו שכל האיסור הוא בנישואין ולא בשאר שמחות.

ביאור מה שהביא הרמב"ם הלימוד ממלא שבוע זאת ולא הביא הלימוד משלמה

והנה הרמב"ם הביא בפ"י מהל' אישות הט"ז דאין מערבין שמחה בשמחה וילפינן מלבן שאמר ליעקב מלא שבוע זאת וניתנה לך גם את זאת, ולימוד זה הוא מהירושלמי כמובא בתוס' (ח' ב' ד"ה לפי), ולא הביא את הלימוד שנאמר בגמ' במו"ק משלמה המלך, ויתכן לומר דהנה התוס' כתבו דאין לאסור מילה בחוה"מ משום שאין בה שמחה כ"כ משום שיש בה צערא דינוקא, ועוד שמילה זהו זמנו ומצוה דזמנה במועד אין בזה משום עירוב שמחה בשמחה אבל פדיון הבן שלא בזמנו איך עושים במועד, ותירצו התוס' שקימ"ל כרב אשי

"הללו את ה' כל גויים"

הגויים צריכים סיבה מיוחדת כדי להלל את ה' משא"כ עמ"י שמהלל את ה' תמיד כמו שנאמר: אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפ"י בשעת הלוותו של הסבא מסלבודקה זצ"ל כאשר מרן הגרא"ז מלצר עלה להספידו פתח ואמר: הכתוב אומר הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו והסבירו מרן הבית הלוי זצ"ל שבנ"י מודים לה' מיד בקוראם בשמו אבל העמים אינם מתפעלים אלא כאשר הם שומעים על עלילותיו ונפלאותיו הוא הדין בכאן אנו די לנו להזכיר את שמו של הסבא מסלבודקה כדי להתפעל ולבכות את האבידה הגדולה, אבל הרחוקים יותר צריכים לשמוע על עלילותיו גבורותיו ומעשיו, כדי להבין את גודל האבידה.
(הגדה של פסח "ארזי הלבנון").